

Николета Пенева

ПОПУЛЯРИЗИРАНЕ НА ЕЗОТЕРИЧНИЯ ТУРИЗЪМ КАТО ИНСТРУМЕНТ ЗА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ

POPULARIZATION OF ESOTERIC TOURISM AS A TOOL OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT

Abstract: In the present report, esoteric tourism is considered as a tool of diversification of tourism offering in Bulgaria. They are presented potential points of interest for development of esoteric tourism and conditions for its practicing. At the end of the statement, it is submitted its binding with the sustainable development, which is also a crucial component for its popularization. They are made some practical suggestions for the approval of esoteric tourism, as a sustainable kind of tourism in Bulgaria.

Keywords: sustainable, esoteric, eco, alternative, cultural, tourism, development, popularization

ВЪВЕДЕНИЕ

От самото си зараждане, туристическият сектор е един от най-бързо развиващите се. Броят на дейностите и преживяванията, които основателно могат да се определят като туризъм, се е увеличил значително. Днес почти всеки аспект на човешката дейност и култура има потенциала да се превърне във форма на туризъм. Променящите се потребности са в основата на динамичния характер на сектора. Това е главната причина да се търси алтернатива на масовия турзъм.

Обект на проучване е езотеричният туризъм като средство за разнообразяване на туристическото предлагане в България. Предмет на настоящата разработка е разпространението на езотуризма като инструмент за устойчиво развитие на туризма в България. Целта на доклада е запознаване с възможностите на езотуризма и начините за популяризирането му на българския туристически пазар.

1. Понятието „Езотеричен турзъм“

За да се добие по-ясна представа за понятието „езотеричен туризъм“ е необходимо преди това да се поясни какво означава *алтернативен туризъм*. Това е всеки туризъм, предоставящ туристически услуги, които се определят като алтернатива на масовия туристически продукт по начин на предлагане, протичане на ангажирания човешкия ресурс.

„Същността е пътуване навътре в нас и назад във времето.“ [5]

Езотеричният туризъм е форма на алтернативния туризъм, която се изразява в посещение на свещени места, енергийни центрове, култови обекти, както и наблюдение и участие в обреди и ритуали с цел опознаване на алтернативна култура и начин на мислене, което да доведе до себепознание и личностно израстваене.

За пръв път за него се споменава едва през 60-те и 80-те години на миналия век с понятието „New Age tourism“. [3] Причина за възникването му е потребността на туристите от мистика, търсене на нестандартното и трудно обяснимото. Най-характерната особеност на този тип туризъм е мотивацията на туристите за духовно и интелектуално израстваене, самовглъбяване, вътрешно прозрение и преобразяване, а в някои случаи и лечение. Може да се каже, че хората стават туристи в собствената

си идентичност. В определена степен религиозният и езотеричният туризъм се препокриват, а разликата между тях се крие в убежденията на посетителите, както и елемента на доказуемост и обяснимост за произхода и предназначението на туристическите обекти.

Езотеричният туризъм съчетава в себе си най-вече *природни* и *културни* обекти и посещавайки ги, туристът има възможност да опознае алтернативна култура и по този начин да преоткрие себе си. Имайки предвид урбанизацията и динамичността на ежедневието, такъв тип пътувания ще стават все по-популярни. От масовото предлагане ще се отказват все повече хора в следващите 50 г. Макар и слабо развит и пренебрегван, езотуризмът е значителна форма на туризъм, която отразява влиянето на постмодерната култура.

2. Обекти и потенциал за България

България е страна, център на много и различни учения и духовни практики. Това от своя страна е още едно благоприятстващо туризма явление. Като основни обекти за езотеричен туризъм могат да се посочат: тракийски светилища, тангриски езически капища, богомилски светилища, исихастки християнски манастири, Дъновистки места на Бялото братство, зони, свързани с енергийния феномен на пророчицата Ванга; аязма, енергийни центрове; традиции и ритуали и т.н. [4] Всички те свидетелстват за разнообразието на предлаганата услуга.

Тракийски светилища

Тракийските гробници и светилища са единствените почти изцяло запазени представители на монументалната култова архитектура на древните траки.

В Родопите се намира Светилището на Орфей, близо до предполагаемото му родно село Гела. Край курорта Пампорово се намира Орфеевата скала. Също в този район се намират Триградското ждрело, пещерата Дяволското гърло, светилището край село Мугла. Орфей е един от големите учители на човечеството, предшественик на Аполон, създател на първата езотерична школа на Балканите.[6]

В България има изключително много култови обекти, датиращи от дълбока древност, които са били използвани за ритуални нужди от населяващите района тракийски племена. Основна заслуга за тяхното запазване до наши дни е, че почти всички те се намират засипани в надгробни могили. На територията на България има над 60 хиляди такива тракийски могили, от които са проучени едва около 1000.

Една малка част от тракийските светилища са: Тракийско укрепено светилище на вр. *Бабешка чука* (до с. Бабяк, община Белица); Тракийско светилище край *Бегликташ* (обл. Бургас); *Белинташ* (общ. Асеновград); *Герлища* (обл. Благоевград) – Мегалитно светилище от I хил. пр.Хр.; *Глухите камъни* (с. Малко Градище, обл. Хасково) – един от най-големите скални тракийски култово-погребални комплекси в Източните Родопи; *Драгойна (руини)* (обл. Пловдив) – светилище, фортификационно съоръжение XIII – IIIв. пр.Хр.; *Караджов камък* (обл. Пловдив) – Скално изсечено светилище на древнотракийско племе беси, Vв. пр.Хр; *Кован Кая* (обл. Хасково) – част от мегалитен тракийски култов комплекс в Източните Родопи; *Кралимарковата стъпка* (обл. Хасково) култово скално съоръжение (вероятно жертвеник); *Кулата* (Копривщица, обл. Пазарджик) част от мито-ритуалните практики на владетелите на древнотракийското племе на одрисите, населявали региона на Същинска Средна гора в древността; *Марков камък* (обл. Бургас) – XII – VIIв. пр.Хр., тракийско светилище, свързано с култа към Слънцето, плодородието и Великата богиня майка; *Орлови скали* (Ардино, обл. Кърджали) – светилище V – IVв. пр.Хр.; Мегалитно светилище под *Царев връх*; *Перперикон*, *Татул* (обл. Кърджали); Пещера *Утроба* е тракийско светилище и много други.

Както става ясно всички тези обекти са мегалитни форми и скални образувания, а разположението на всички светилища дава възможност езотеричният туризъм да се обвърже с устойчивост чрез екологичния и културния характер на обектите.

Тангриски езически капища и жертвеници

Тенгримът е средноазиатски шаманизъм, пренесен от древните българи при Великото преселение на народите от Памир и Тяньшан, включващ шаманство, анимизъм, тотемизъм, култ към предците и определени елементи от китайската космология. [8][9]

В Лудогорието се намират светилищата (капища) на бог Тангра до с. Мадара, близо до Мадарския конник, съчетаващ история, прекрасна природа и силна енергия. Капища има в старите български

столици Плиска и Преслав. Жертвеници са намирани край р. Русенски Лом, край Силистра и др. места.

Богомилски светилища

Богомилството е еретично социално-религиозно учение. Възниква сред низшето духовенство в България през първата половина на Хв. и получава през X – XIIIв. разпространение в Сърбия, Босна, цялата Византийска империя, Италия, Южна Франция и други страни в Централна и Западна Европа. По своята същност богомилството е дуалистично учение и обхваща богомилската космогония, христология, есхатология и етика. [10] Богомилите са преследвани от Православната църква, но успяват да създадат десетки свои светилища по тези места. Такива има в Рила и Пирин, по правило места с голяма надморска височина – 2000 м., които са със силна магнитна енергия.

Исихастки манастири

Исихазмът е мистическо течение в православното християнство, според което при усилената молитва и вглъбяване вярващият може да постигне единение с Бог. [11] То е с много силна антикаталическа насоченост, поради грабителствата на кръстоносците и опустошаването на Константинопол през 1204 г. Обекти, които могат да се посочат тук, са Кръстова гора, Рилският манастир, Ивановските скални църкви (край гр. Русе), Аладжа манастир (край Златни пясъци).

Бялото братство

Бялото братство е школа, създадена от Петър Дънов в България. Като основни места могат да се посочат Рила – 7-те Рилски езера, където ежегодно се провеждат мистериите и сбирките на последователите на Петър Дънов, а в София е гробът на Учителя.

Местата на пророчицата Ванга

Местността Рупите е енергиен център, който се свързва с името на Ванга. Тук до църквата „Св. Петка Българска“ е разположен гробът ѝ. Ванга е международно призната ясновидка. За местността се смята, че е с изключително силно енергийно поле, което се дължи на намиращия се там угаснал вулкан Кожух, който според Ванга е ключът към разгадаването на древното ни минало.

Аязма

Аязмото е водоизточник, който се намира на свещена за християните земя – храм, манастир. Водата от аязмото се смята за лековита, чудотворна. Много манастири в България имат аязмо, като една част от тях са Бачковски манастир, Рилски манастир, Троянски манастир, Патриаршески манастир, Клисурски манастир, Кукленски манастир, Белащински манастир, Араповски манастир, Сяновски манастир, Манастир „Рождество Богородично“ Кабиле, Поморийски манастир, Шишмановски манастир и т.н. Други примери са: минералните извори край Кюстендил до светилището на Асклепий, „Стойна лъка“; „Света вода“, с. Зебел; аязмо и столнина „Св. Константин и Елена“ и много др. [12]

Енергийни центрове

Енергийните центрове могат да бъдат както природни, така и антропогенни ресурси, например пещера *Магурата*, м. Яйлата, Побитите камъни, Лечебните камъни край с. Скалица; Демир Баба теке (край Свещари), м. Дамбалъ; местности с феноменални явления – НЛЮ, паранормални явления и т.н. В Източните Родопи са концентрирани много голям брой мегалитни паметници, като скални светилища, скални ниши, долмени, менхири. Според някои езотерици в България се намират едно от трите очи на Земята (заедно с Тибет и част от Андите).

Ритуали, обреди и езотерични практики

Като такива могат да се посочат: нестинарството (представява древен езически култ, при който извършващите го след изпадане в транс танцуват боси върху жарава въглени. Обявено е от ЮНЕСКО за световно нематериално културно наследство); лазаруване, кукери, Дионисиеви празници и мн. др. В България и до днес се отбелязват множество езически обичаи, примесени с елементи от християнството.

3. Обвързване на езотуризма с устойчивото развитие

За тази форма на алтернативен туризъм се говори малко, като обектите, които са типични за извършването на такъв тип туризъм, се разглеждат предимно от културно-познавателния им аспект или изцяло като екологичен обект, без да се обединяват като цялостен туристически продукт. Това в определена степен възпрепятства развитието на езотеричния туризъм, тъй като се популяризира единствено в едно направление. Големият потенциал, който се разкрива пред него трябва да се търси в стопроцентовата му устойчивост: еко, социално отговорен, развиващ икономиката на малките райони. Освен всичко останало този тип туризъм съчетава в себе си и една особена потребност – от мистика и одухотворяване на личността.

Устойчивият туризъм е основен двигател и важно условие за устойчивото развитие на дестинацията, защото чрез него се осигурява баланс на интересите на всички участници: местното население, туристите, туроператорите, местния бизнес от туризма и свободното време, местната власт и обществеността. Той е с дългосрочна ориентация. По своята същност езотеричният туризъм е устойчив туризъм [1] и в подкрепа на тази теза може да се послови следното:

- щади околната среда и туристическите ресурси, тъй като не генерира огромен туристопоток, характерен за масовия туризъм;
- постига социално равенство и качество на живот;
- предоставя икономически възможности за местното население – подпомага местните къщи за гости, малки семейни хотели и ресторанти;
- предотвратява неблагоприятните последици от масовия туризъм, тъй като туристическата потребност, която трябва да се задоволи е специфична, а туристопотокът е сравнително ограничен;
- съчетава естествената и изкуствената среда при създаването на туристическия продукт;
- туристическият продукт притежава потенциал за *преодоляване на сезонността* и създаване на специална емоционална връзка с България;
- използва икономично природните ресурси и не нарушава биоразнообразието;
- опазва антропогенните и природните ресурси;
- позволява гражданско участие и партньорство на всички равнища, касаещи развитието на туризма;
- редуцира разходите, чрез намаляване използването на суровини и елиминира разхитителните практики.

Голяма част от обектите на езотеричния туризъм са популярни туристически дестинации, но други са познати предимно на местно ниво. За да се развие тази форма на алтернативен туризъм и да се обогати туристическата визитка на България, се изисква популяризирането на тези обекти, както и на всички допълнителни услуги, които дадена дестинация може да предложи. За развитието на обектите освен от местната власт, финансиране може да се набави и от различни проекти, подкрепящи устойчивото развитие. Това може да стане и чрез активизиране на публично-частното партньорство и неправителствени организации. Утвърждаването на езотеричния туризъм на пазара може да се осъществи от различни туроператори и туристически агенции, които да обогатят начините на предлагане на съответния продукт или да създадат нов. Това би могло да стане като се изготвят и популяризират туристически маршрути, които да са тематични (напр. на траките, като в случая Източните Родопи са особено подходящо място; исихастите; местности с паранорманли явления и т.н.). Необходима е засилена реклама на езотуризма на различни туристически изложения (национални и международни), конгреси и симпозиуми. Развитието на човешките ресурси ще се оптимизира чрез взаимодействие на хората от туристическия бранш с различни научни специалисти.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

За да се развива туристическият сектор в България е необходимо постоянно да се налагат нови и устойчиви форми на туризъм, които да задоволяват непрестанно променящите се потребности на туристите. Езотеричният туризъм е една добра възможност за развитие на някои райони и малки населени места. Освен това той съчетава културни и природни обекти и извежда емоционалното състояние на туристите на ново ниво. Оптимизирането на наличните ресурси за развитието на езотуризма и създаване условия за практикуването му ще допринесе успеха на туристическия сектор. На алтернативните и устойчиви форми на туризъм трябва да започне да се гледа като приоритетни,

за да може да се преодолее проблемът със сезонността в България и да се подпомогне развитието на по-слабо развити райони.

ЛИТЕРАТУРА

1. **Димитрова, В.** Лекции по дисциплината „Устойчиво развитие на туризма“, 2016. // **Dimitrova, V.** Lektsii po distsiplinata „Ustoychivo razvitie na turizma“, 2016.
2. **Михайлов, М.** Стратегически подходи за развитие на културния туризъм, НБУ, 2012. // **Mihaylov, M.** Strategicheski podhodi za razvitie na kulturniya turizam, NBU, 2012.
3. **Paul Sutton and Joanna House** – “The New Age of Tourism: Postmodern Tourism for Postmodern People?”; (Huysen 1990:375) / (<http://www.arasite.org/pspage2.htm>) // **Paul Sutton and Joanna House** – “The New Age of Tourism: Postmodern Tourism for Postmodern People?”; (Huysen 1990:375)
4. http://bg.zonebulgaria.com/planini/nestandarten_turizam/ezoterichen/
5. <http://www.baatbg.org/alternativen-turizym/5/>
6. <http://bit.ly/1Vrsfqc>
7. http://tourlib.net/statti_tourism/kozban.htm
8. <http://litenet.bg/publish/akaloianov/stb/kapishta.htm>
9. <http://bit.ly/1VnffBo>
10. <http://istoria.bg/1453/bogomilstvo>
11. <http://bit.ly/1ShnQ8o>
12. <http://svetimesta.com/%D0%A1%D0%B2%D0%B5%D1%82%D0%B0-%D0%B2%D0%BE%D0%B4%D0%B0>
13. <http://edportal.net/referaty/ekskursii-i-turizm/32138/>
14. <http://www.ezo-tour.ru/>
15. <http://ezotour.com/ezotericheskiy-turizm>